

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת לך לך תשפ"א שנה שנייה גליון 58

בעניין בן חוץ לארץ שהתפלל שמו"ע ולא ביקש טל ומטר ובאמצע שמו"ע החליט בדעתו להיות בן א"י האם מזכיר טו"מ בשמע קולינו ואם לא הזכיר האם חוזר לשמע קולינו

יבואר שיטת הטור דס"ל כהראבי"ה רק בהזכרות שהם לעיכובא בברכה

אמנם לכאורה יש להביא ראיה דשאלת גשמים הוא לעיכובא בברכת השנים, והנה בטור סי' קי"ד הביא את מש"כ הראבי"ה דכל הזכרה שלא נאמרה במקומה נאמרת גם בסיום הברכה קודם שהתחיל ברכה אחרת, וכמו שבב"מ"ז אם שכח רצה או יעלה ויבוא אמרו בגמ' ברכות דף מ"ט דיכול לומר בסיום בונה ירושלים ברכת אשר נתן שבתות למנוחה, דכל שלא התחיל ברכת הטוב והמטיב חשיב כעומד בבונה ירושלים, ה"ה בשאר ההזכרות בתפילה, וכגון ותן טל ומטר ומשיב הרוח ויעלה ויבוא יכול לאומרם בסיום הברכה וכן פסק בשו"ע שם.

והנה בב"י וב"ח שם הקשו דבסי' רצ"ד הביא הטור פלוגתא רבותינו בעלי התוס' בתוס' בברכות דף ל' ע"ב והובא ברא"ש סי' י"ז לגבי שכח אתה חוננתנו וסיים ברכת א"י חונן הדעת אם יכול להזכיר במקומו, שרבינו אלהן ס"ל שחוזר על ברכת חונן הדעת מתחילה ומבדיל בתוכה, דמה שאמרו אין מחזירין אותו היינו כשכבר התחיל ברכה אחרת, אבל כל שלא התחיל ברכה אחרת חשיב כמו שעומד בחונן הדעת ולא מיקרי חזרה, אבל התוס' והרא"ש פליגי בזה וס"ל דכיון שלא הזכיר בחונן הדעת שוב אינו מזכיר, וכן פסק הטור דכיון שסיים חונן הדעת נעקר מברכה זו, והכי קי"ל דאם לא אמר אתה חוננתנו אין מחזירין אותו.

והנה לכאורה מה שנחלקו התוס' והרא"ש על רבינו אלהן היא גם פלוגתא על דעת ראבי"ה, שהרי דברי רבינו אלהן הם הם דברי ראבי"ה דס"ל דאף אם סיים הברכה חשיב עדיין כעומד בתוך הברכה ולא חשיב שנעקר מן הברכה רק כשהתחיל ברכה אחרת, והתוס' והרא"ש דפליגי וסברי דכשסיים הברכה נעקר מברכת חונן הדעת חולקים גם על ראבי"ה, דלשיטתם גם שאר הזכרות לא מהני לאומרם בסיום הברכה, ולפ"י יקשה דבסי' רצ"ד פסק הטור כהתוס' והרא"ש דאינו חוזר לומר הבדלה בחונן הדעת וגם אינו אומר אחר סיום הברכה ולא ס"ל דחשיב שעדיין עומד בחונן הדעת, ובסי' קי"ד פסק הטור כראבי"ה לענין שאר הזכרות שיכול לאומרם אחר חתימת הברכה.

ועפ"י יסדו הב"י ועוד אחרונים דהטור חילק בין הזכרה המעכבת להזכרה שאינה מעכבת, דדוקא בהזכרה המעכבת בתפלה מהני הזכרה גם אחר חתימת הברכה כד' ראבי"ה משום דמאחר שחיסר בברכתו דבר המחייב לחזור עליו להכי חשיב כמו שלא סיים הברכה ואינו נעקר מן הברכה עד שיתחיל ברכה אחרת, אבל הזכרה שאינה מעכבת כיון דאינו מחייב לחזור אם סיים הברכה להכי כשסיים הברכה חשיב שכבר נעקר מן הברכה, ולכך הזכרת יעלה ויבוא והזכרת גבורות גשמים שהם הזכרות המחייבות לחזור כששכח להזכירם פסק הטור דאומרו גם בסיום הברכה, אבל אתה חוננתנו דאינו מעכב בהברכה אינו יכול להזכיר אחר סיום הברכה דמאחר שסיים הברכה דחשיב כנעקר מן הברכה.

וצ"ל ואמר שכיון שהיה בדעתו שאם הוריו יסכימו שישאר לדור בא"י הרי מוסכם עמו להיות בן א"י הרי נתברר מעתה שהיה בן ארץ ישראל ולכן אמר לו לעשות הבדלה ולהפסיק הוי"ט והזנין לדעתיה שאם לא היה מוספק בתחלת הוי"ט אפשר שאין ברור שאפשר להפסיק הוי"ט באמצע. ויש לעיין אם צריך לחזור ולהתפלל תפלת חול כיון שלא יצא בתפלת יו"ט או שכיון שבשעתו לא ידע שהוא חול אצלו והיה בחזקת שהוא בן חוץ לארץ תו אינו חייב בתשלומין שהרי בשעתו עשה כדן יצא וצ"ע.

והנה כבר נודע מה שבחידושי הגר"ח כתב שמי שלא הזכיר טל ומטר בתפלתו הרי הוא כלא התפלל כלל וגרע ממי שלא אמר יעלה ויבוא בתפלתו שנחלקו בזה אי חשיב כלא התפלל ובספר הר צבי כתב דמהא שאם לא אמר טו"מ בברך עליו הרי הוא אומר בשמע קולינו מבואר שאינו מעכב בברכת שמע קולינו, אבל שמעתי מוהרי"ג הגאון ר' רפאל ברלין שליט"א שאמר שכבר דחו ראיה זו שכונת הגר"ח שהוא לעיכובא בתפלה ולא בברכת השנים, אלא שהביא ראיה מדברי המגן אברהם סימן ק"ח שנתראה מדבריו שטו"מ דינו יעלה ויבוא לענין למי ששכח טו"מ במנוחה של ע"ש אם צריך להשלים תפלתו בליל שבת תלוי בפלוגתת הראשונים לענין יעלה ויבוא.

שמעתי להסתפק ספק חדש בדיון טל ומטר, והנה בן חו"ל הנמצא בא"י נחלקו הפוסקים אם צריך להזכיר טל ומטר יעו"י במשנה ברורה (סימן קי"ז ס"ק ה') שכתב שנחלקו בזה אם דינו כמקום שיצא משם או שנדון כמקום הנמצא שם, ובספר שלמי תודה (הלכות ירידת גשמים אות ח') כתב בשם מרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל שאמר שיזכיר מספק בשמע קולינו, ומשום שאם אינו צריך להזכיר בברך עליו הרי אפשר דחוזר כשמוזכר טו"מ שלא בזמנו ואע"פ שברעק"א כתב בשם מהר"ח ש שאינו חוזר, מכל מקום החזון איש אמר דחוזר, לכן עדיף להזכיר בשמע קולינו שבוה בוודאי אינו חוזר ואע"פ שהזכיר טו"מ שלא בזמנו.

ושמעתי מידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א ששמע מאחיו הגאון ר' צבי יהודה שליט"א להסתפק בבן חו"ל שהתחיל שמו"ע כשהיה דעתו שהוא בן חו"ל ואינו מזכיר בברך עליו וכשהגיע לירושלים עירך החליט בדעתו להשאר בארץ ישראל לנצח האם מתחייב להזכיר טל ומטר בשמע קולינו.

ונראה דשרש הספק הוא אם הא דמזכיר בשמע קולינו הוא כששולח על מה שהחסיר בברך עליו ויכול להזכירו בשמע קולינו אבל אם לא נתחייב בך עליו אינו מזכיר בשמע קולינו, או שלכתחלה נקבע ב' מקומות להזכרת טו"מ והיינו דלכתחלה צריך לאומרה בברך עליו ואם לא אמרה בברך עליו אומרה בשמע קולינו, וא"כ גם אם לא נתחייב לאומרה בברך עליו אכתי יכול להתחייב לאומרה בשמע קולינו שאינו כששולח להשלים ההזכרה שלא הזכיר בברך עליו.

ואי נימא שאינו כשתשולח אלא הוא מקום הזכרה שנתנו לו חכמים גם מקום זה להזכיר טל ומטר פשוט שאם לא אמרה בשמע קולינו וזכר אחר שהתחיל רצה חוזר לשמע קולינו שהרי לא נתחייב בך עליו כלל ואע"פ שבעלמא אם לא אמרה בברך עליו וגם לא בשמע קולינו חוזר לברך עליו שהרי כטעה בזה ובזה חוזר לראש דהיינו לברך עליו, מ"מ בזה שלא נתחייב לאומרה בברך עליו אינו חוזר אלא למקום שנתחייב לאומרה.

יבואר אם חסרון שאלת גשמים הוא חסרון בברכה או בתפלה

והנה עיקר הספק הגי' לכא' תליא בעיקר התקנה דשאלת גשמים בברכת השנים, האם הוא תקנה בברכה גופא ואם חיסר הוא חיסרון בברכת השנים, כמו שלא אמר דבר מעיקר הברכה, או שהוא תקנה שישאל בתפלתו על הגשמים בימות הגשמים, ואם חיסר שאלת גשמים חסר בתפלה אבל אינו חסרון בברכת השנים, הנה לכאורה מהא דמהני לשאול גשמים בשמע קולנו כששכח לשאול בברכת השנים מוכח שאין החסרון אלא בתפלה, ואע"פ שלכתחילה צריך לשאול בברכת השנים מ"מ אינו לעיכובא אלא בתפלה ולא בברכה, דאם הוא חסרון בברכה גופא איך יועיל להשלים בברכה אחרת וע"כ כמשנ"ת דאינו לעיכובא אלא בתפלה.

א' ובספר אגן הסהר חלק א' נסתפק אם אפשר להפסיק יו"ט שני באמצע יו"ט, וכתב ששאלו למרן החזון איש זצ"ל ושלה השאלה למרן ר' חיים עזר זצ"ל, ובספר ההורות נתן אמר שהחזו"א אמר לו שיכול להפסיק הוי"ט באמצע הוי"ט.

והגאון ר' אברהם זצ"ל היה מספר שאמו ע"ה היתה בארץ ישראל והפסיקה הוי"ט שני שנהגה באמצע היום ונסתפקו הלומדים אם אפשר להפסיק, והגאון ר' אברהם זצ"ל אמר שקשה לו להכריע בדבר משום שיש לו ניעה בהלכה זו לומר שאפשר להפסיק הוי"ט באמצע כדי שאמו לא תענש על מלאכה ביו"ט.

והנה ביו"ט יש מקום לומר דכיון שהתחיל הוי"ט חייב להשלימו שאין חצי יו"ט אבל בתפלה אפשר שתציו נתחייב בכך חוץ לארץ והציו בכך א"י.

והנה שמעתי מוהרי"ג הגאון ר' יעקב שמואל ברדיס שליט"א שכשהיה בחור ולמד בארץ ישראל בשיבת מיר, בזמן שדובר על עסקי שדוכין עם דודתי תלית"א בקשו המחוננים שתהא דירתם בארץ ישראל ונסתפק אם הוריו ע"ה יסכימו לכך ושלה מכתב לשאלם על כך, והיה אז ערב יום טוב של סוכות והוא שמר יום טוב שני כדון בן חו"ל, וביו"ט שני הגיע טלגרמה מחו"ל לבית הורי שהוריו מסכימים שדורו בארץ ישראל וכיון שהסכימו הרי באותו רגע החליט בדעתו להשאר בן ארץ ישראל, ונסתפק מה יעשה בהמשך היום טוב ואמרו זצ"ל ה'לך עמו לשאול למרן הגר"ש ר' א"י

יבואר הדטור הביא שיטת רבי"ה לענין שאילת גשמים שישאל אחר ברכת השנים אף דיכול לשאול בשומע תפילה

והנה הטור בס' קי"ד בהביאו את חידושו של הראב"ה שיכול לומר גבורות גשמים גם אחר סיום הברכה אם עדיין לא התחיל בברכה אחרת, כתב הלכה זו גם כשלא שאל ותן טל ומטר בברכת השנים וסיים הברכה שישאל על הגשמים אחר סיום הברכה קודם שיתחיל תקע בשופר, והנה לפמ"ש"ב הבי"ד דהא דמוזכר אחר סיום הברכה וחשיב כמוזכר בתוך הברכה אינו אלא היכא דהזכרה זו מעכבת היא וחוזר עליה, א"כ לפמ"ש"ב הזכרת ותן טל ומטר אינה לעיכובא בברכה אלא בתפילה אבל יד"ח ברכת השנים יצא בדיעבד גם בלא ותן טל"מ, יקשה אמאי כתב הטור דשאילת גשמים הוא מן ההזכרות שיכול לאומרם אחר חתימת הברכה שהרי נתבאר דרך הזכרות שהם לעיכובא בברכה חשבינן שלא נעקר מן הברכה בסיומה כשלא הזכירה וצ"ע.

ולכאורה מוכרח לומר בזה, דבאמת ותן טל ומטר הוי הזכרה המעכבת גם בברכת השנים גופא, ומה שיכול להשלים בשמע קולנו הוא משום דגם חסרונות שהם מעיקר הברכה אפשר להשלים בשמע קולנו, וכ"כ הבה"ל בס' קי"ז לענין מי שלא ביקש דבר שהוא מעיקר הברכה, כגון שלא ביקש דעת בחונן הדעת או שלא ביקש על

בעניין אם המשיך בשבת עד השיבה שופטינו ונזכר שהוא שבת אבל חיסר טל ומטר מה יעשה

יש להסתפק בטעה בתפילת שבת והתפלל תפילה של חול והתחיל לומר תקע בשופר ונזכר שבשבת היום וגם שלא שאל גשמים בברכת השנים, האם חוזר לברכת השנים כדי לשאול על הגשמים ואח"כ יאמר תקע בשופר כיון שכבר נתחייב בה ויחזור ויתפלל תפילת שבת, או שאין צריך לחזור לברכת השנים לשאול על הגשמים בשבת ואין צריך לחזור אלא לתפילת השבת, והנה אם היה נזכר שלא שאל על הגשמים כשסיים ברכת השנים קודם שהתחיל תקע בשופר היה שואל על הגשמים במקומו, כמש"ב הטור סימן קי"ד בשם רבי"ה שיכול לשאול על הגשמים קודם שהתחיל ברכה אחרת, אבל כיון שהתחיל תקע בשופר תו אינו יכול לתקן את ברכת השנים, ובזה יש להסתפק אם ככה"ג יחזור לברכת השנים.

והנה איתא בגמ' ברכות דף כ"א והאמר רב נחמן כי הוינן ביה רבה בר אבוח בען מיניה הני רבי בר דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו, ואמר לן גומרין כל אותה ברכה, ואמרו בגמ' דטעמא דמילתא הוא משום דגברא בר חיובא ורבנן לא אטרחוהו משום כבוד שבת, והיינו דגם בשבת מעיקר דינא צריכה התפילה להיות י"ח ברכות אלא דחכמים לא הטריחו משום כבוד שבת, ולכן אם התחיל ברכה של חול צריך לגומרה, ולכאורה היה נראה דהיינו טעמא משום דכיון שהתחיל בה נתחייב בה ומשום הכי צריך לגומרה, ולפי"ז נראה שאם התחיל בברכת השנים ונתחייב בה ולא אמר הזכרה המעכבת חשיב כמו שהתחיל ולא סיים דמחוייב לסיים, ואף כאן יחזור לברכת השנים וסיים כראוי.

אמנם אכתי יש להסתפק כמשנ"ת בענין דלעיל בעיקר התקנה דשאילת גשמים בברכת השנים, האם הוא תקנה בברכה גופא ואם חיסר הוא חיסרון בברכת השנים, כמו שלא אמר דבר מעיקר הברכה, או שהוא תקנה שישאל בתפלתו על הגשמים בימות הגשמים, ואם חיסר שאילת גשמים חסר בתפילה אבל אינו חסרון בהברכה, והנה לכאורה מהא דמהני לשאול גשמים בשמע קולנו כששכח לשאול בברכת השנים מוכח שאין החסרון אלא בתפילה, ואע"פ שלכתחילה צריך לשאול בברכת השנים מ"מ אינו לעיכובא אלא בתפילה ולא בברכה, דאם הוא חסרון בברכה גופא איך יועיל להשלים בברכה אחרת וע"כ כמשנ"ת דאינו לעיכובא אלא בתפילה. ולפי"ז למשנ"ת דאין החיסרון בברכה לעיכובא אלא בהתפילה א"כ בתפילת שבת דאין צריך לשאול על הגשמים להכי אם לא שאל על הגשמים א"צ לחזור.

יבואר דהא דצריך להשלים הברכה אינו משום שנתחייב בה אלא משום שאינו ממדת דרך ארץ להפסיק באמצע הברכה

אמנם נראה דספיקא דידן שנוי בפלוגתא אחרת, דהנה מי שטעה בימות החמה בתפילת ליל שבת והתפלל תפילה של חול וטעה ושאל על הגשמים, כ' בבאר היטב סי' קי"ז ובשע"ת סי' רס"ה בשם הלכות קטנות ומחזיק ברכה דחוזר לברכת השנים ויאמרה כתיקונה, אמנם זה אינו ראייה לנידון דידן כיון דהתם שאני ששאל גשמים בימות החמה והוי כמקיל ושואל דבר שאינו טובה לעולם וקלקל הברכה, אולם גם בזה החיי אדם והתהילה לדוד חולקים דאין חוזר לברכת השנים אלא חוזר לתפילת שבת.

ובביאור פלוגתתם נראה דהוא תלוי בספק שנסתפק במאמר מרדכי סי' רס"ה, כמי שטעה בשבת והתחיל אותה חונן ונזכר שהוא שבת וחזר מיד לתפילת שבת קודם שהשלים הברכה, ולאחר שסיים התפילה נבחר לו שהיה צריך לסיים ברכת אתה חונן שהתחיל בה, האם צריך לחזור תפילתו משום דנתחייב בברכת אתה חונן ולא

קיבוצי גלויות בתקע בשופר וכדו', שיכול להשלים בשמע קולנו, וכתב שם וכן נראה לי מסבא רא"ע פ' שהפמ"ג חולק מ"מ כ"כ גם הפר"ח עכ"ל.

והביאור בזה הוא דברכת שמע קולנו הויא ברכה כוללת על קבלת כל הברכות ועל כן אפשר להשלים בה מה שהחסיר מכל הברכות אף בחסרון שהוא מעיקר הברכה, אע"פ דמסתברא דברכה שלימה שהחסיר א"א להשלים היינו משום דבעינן י"ח ברכות, אבל חסרון בברכה יכול להשלים, ולכך גם ותן טל"מ יכול להשלים אע"פ דהויא מעיקר הברכה.

ולפי"ז אתי שפיר מה שכתב הטור שיכול להזכיר גם בסיום ברכת השנים ותן טל"מ, אע"פ שיכול גם להזכירה גם בשומע תפלה, והיינו טעמא משום דחשיב הזכרה המעכבת בהברכה דברכת השנים ומעיקר הברכה היא, ולהכי גם בזה לא חשיב שנעקר מן הברכה עד שיתחיל ברכה אחרת.

ואם הוא חסרון בברכת השנים נראה שעיקר ההזכרה שנתחייב להזכיר הוא בברכת השנים ולכן אם לא נתחייב לאומרה בברכת השנים משום שהיה עדיין בן חול"ת לא נתחייב לאומרה בשמע קולינו ופשוט.

יבואר דהא דצריך להשלים הברכה אינו משום שנתחייב בה אלא משום שאינו ממדת דרך ארץ להפסיק באמצע הברכה

אמרה, או דמאחר וכבר סיים תפלתו שוב א"צ לחזור התפלה [וגם אי נמא דצריך לחזור לראש התפלה, יש לדון עוד דזה אינו אלא שכל זמן שלא סיים תפלתו הראשונה שהתפלל חוזר לאתה חונן משום שאינה תפלה שלימה משום שהיה צריך לסיים ברכת אתה חונן, אבל כשחוזר ומתפלל של שבת לכאורה לא גרע מכל המתפלל של שבת שיוצא בו בלא אתה חונן], ומ"מ נסתפק דאפשר דנימא דדי שיתפלל תפילת שבת וא"צ לחזור ולומר ברכת אתה חונן ואע"פ שנתחייב בה, או דנימא דהוא נתחייב לברך ברכת אתה חונן ואכתי לא קיים חיובו, ויסוד ספק זה הוא בהא דאמרין דכיון שהתחיל נתחייב בברכה, אם הוא חיוב אנגרא או דאינו אלא חסרון בתפילתו, ויל"ע.

וביאור הספק מבאר שם במאמר מרדכי, דהנה בהא דאמרו דבשבת גברא בר חיובא בי"ח ברכות אלא שלא הטריחוהו חכמים לשאול צרכיו בתפילת שבת, אבל אם התחיל נתחייב בה וצריך לסיים, יש להסתפק בטעמא דמילתא אם הטעם הוא משום שנתחייב להתפלל ברכה זו שהתחיל בה כבתפילת חול, או דילמא דהא דצריך לסיים אותה ברכה שהתחיל בה אינו משום שנתחייב בה, אלא דכיון דבעיקר תפילה איכא י"ח ברכות, אינו ממידת דרך ארץ שלא לסיים הברכה שהתחיל בה, וסיים שם נראה לו כסבא ראשונה דמחוייב גמור הוא בברכה זו שהתחיל בה, והוכיח כן ממש"כ בהלק"ט שהובא לעיל דבטעה בשבת ושאל על הגשמים בימות החמה חוזר לברכת השנים, ומשמע דהגדר בזה דמאחר שהתחיל אותה ברכה אמרין דנתחייב בברכה וחוזר עליה, ועל כן צריך לחזור תפילתו, ובסוף דבריו כתב שם "ומאחר דידן זה תמוה בעיני ההמון ומקצת מן המשכילים אם יצטרפו ב' בעלי הוראה אצטרף עמהם", עכ"פ זהו רק לגבי חזרת כל התפילה אמנם לחזור בתוך התפילה פשיטא ליה דחוזר ומשלים הברכה זו שהתחיל.

ונראה דבזה נחלקו האחרונים גבי שאל על הגשמים בימות החמה אם חוזר לברכת השנים, דהחיי אדם והתהלה לדוד סברו דבהתחיל ברכת חול אינו צריך להשלים אלא משום שאינו דרך ארץ להפסיק באמצע הברכה ולהכי בהתחיל בה צריך לסיים אותה ברכה על כן אם טעה ולא השלים או שהשלים שלא כדין אינו חוזר, אבל הבאה"ט והשע"ת ס"ל דנתחייב באותה ברכה שהתחיל בה ולהכי בסיים שלא כדין חוזר ומתפלל כדין.

ומעתה בניד"ד אף שנתבאר דשאילת גשמים מעיקר הברכה היא וחשיבין שלא בירך ברכה זו מ"מ להחיי אדם והתהלה לדוד א"צ לחזור, דלא גרע משאל גשמים בימות החמה דהוי סימן קללה ואפ"ה פטרוהו וה"נ א"צ לחזור, וע"כ מספק אינו חוזר.

יבואר שאם אינו צריך לחזור לברכת השנים אינו יכול להמשיך בברכת השיבה שופטינו

והנה למשנ"ת דאינו חוזר לברכת השנים אע"פ שלא שאל טל"מ משום דכל שיעומד באמצע הברכה צריך לסיימו אבל כל שעבר מן הברכה תו לא מחייבין ליה לברך שנית וא"כ יש להסתפק אם יסיים ברכת השיבה שופטינו שהרי אם לא בירך ברכת השנים והתחיל השיבה שופטינו נראה פשוט שאינו צריך להמשיך ברכה זו שהרי אם התחיל ברכת ולמלישינים במקום אתה חונן פשוט שאינו ממשיך בברכה זו שהרי גם בחול לא היה ממשיך לברך ברכה זו שהרי סדר הברכות מעכב וכל שאינו מברכו בחול אינו מברכו בשבת, וכמו מי שהתחיל אתה בחרתנו בשבת פשוט שאינו ממשיך לברך ברכה זו וה"נ כל שדילג ברך עלינו אינו ממשיך בברכת השיבה שופטינו שהתחיל בה.

לשמע קולנו או לברכת השנים ע"ש, ועכ"פ לשיטת הבבלי ודאי לא הוי מעיקר תקנת טל"מ, אלא מדין שאלת צרכים בעלמא וכמש"כ.

אלא שיש להסתפק אם חשיב כלא בירך עליו כלל או שבירך וחסר לו הזכרה כמו בחיסור יעלה ויבוא, ולכאורה פשוט מהא דיכול להשלים שאלת מל ומטר בברכת

שומע תפלה מוכרה שאינו מעכב ברכת השנים וא"כ בוודאי חשוב שכבר בירך הברכה ואם התחיל השיבה שופטו שפיר משלים הברכה.

בעניין נפלה המזוזה בשבת וצריך לקובעה במוצאי שבת אם קובעה אחר הבהלה

כ"ח שתמה על הנמק"י בזה אבל מכל מקום אי אפשר לדחות דבריו ושפיר יש מקום לטעם זה. ועוד נראה שבמזוזה הרי הוא מבטל מצוותה בכל רגע ולכן כל שמבטל המצוה בכל רגע עדיך להקדימו ממצוה שאינו מבטלו אלא מאחרו ועדיך להקדים מצוות מזוזה ולא לבטל המצוה בכל רגע.

ויעויין שכתב בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בדעת נוטה (תשובה ל"ד) שיבדיל קודם ואחר כך יקבע המזוזה כדי שלא לעשות מלאכה קודם הבהלה ואע"פ שהבדיל בתפלה מכל מקום צריך להבדיל על הכוס גם כן ולהכי יבדיל ואחר כך יקבע המזוזה ואע"פ שמצוות מזוזה קודמת מכל מקום כיון שעוסק בשבת ומצוות הבהלה היא המשך לשבת להכי יקדים הבהלה למזוזה.

ותמהתי שהרי נחלקו הראשונים אם נר חנוכה קודמת להבהלה משום פרסומי ניסא קודמת לתדיר או דתדיר קודם לפרסומי ניסא, כדאיתא בשו"ע סימן תרפ"ב ובט"ז שם בארוכה, והרי המדליק נר חנוכה עושה מלאכה קודם הבהלה, ומבואר שאם יש דין קדימה להבהלה לא חיישינן בזה שעושה מלאכה קודם הבהלה, וגם לא אמרינן שמצוות הבהלה היא המשך למצוות השבת ולהכי לא מקדמינן לנר חנוכה אלא אי פרסומי ניסא קדים מקדמינן למצוות נר חנוכה, וא"כ הכי נמי יש מקום להקדים מצוות מזוזה להבהלה אע"פ שהוא עושה מלאכה קודם הבהלה משום שהיא דאורייתא או משום שהיא תדירה או משום שמבטל המצוה בכל רגע וכמשנ"ת וצ"ע.

בעניין מצוות שבין אדם לחבירו אם מקיים בלא כוונה

לקחת ממון חבירו וכאן גילתה התורה שהעומר הנשכח נעשה של עניים וא"כ מוכרה שמקיים מצוותו בשכחה לחוד ומבואר שמצוות צדקה מתקיים בלא מתכוון.

בעניין עכ"ם שעשו דבר שנהנו בזה ישראל אם מקבלין שכר על זה

והנה בעבודה זרה דף ב' איתא שלעת"ל אימר הקב"ה שכל מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו ויבואו הגוים ויאמרו שכל מה שבנו מרחצאות ושוקים לא עשו אלא בשביל ישראל והקב"ה יענה להם שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו', וביאר בריש ספר ח' מרן ר"ז הלוי עה"ת דהקב"ה לא יאמר להם שקרנים אלא שוטים דבאמת כל מה שנתחדש בעולם בשביל ישראל הוא וע"כ יבואו לתבוע שכר פעולתם מהקב"ה והקב"ה יענה להם שלצורך עצמן עשו היינו שלא היתה כוונתם בשביל ישראל שיעסקו בתורה ולכן אין מגיע להם שכר עבור פעולתם ע"כ, וכדבריו כתבו בעבודת עבודה להג"ח שלמה קלוגר ז"ל בעבודה זרה שם. והקשה בריש ס' רת יצחק עה"ת מהא דמאבד סלע ומצאה עני יש לו שכר כיון שנתפרנס העני על ידו וא"כ למה לא מגיע שכר לאוה"ע על החזקת התורה שלהם ועי"ש מש"כ בזה.

והנה בגמ' ר"ה דף ה' גינו את כורש מלך פרס שנתן צדקה כדי לשמור על בריאות נשיו וילדיו והקשו בגמ' ולא מעליותא היא והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני ובשביל שאוהב לחיי העוה"ב הרי"ז צדיק גמור ומשני לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם ע"כ, הרי שבישראל אפי' יתן לטובת עצמו הרי"ז בבחינת צדיק גמור אבל בעכו"ם לא ואפשר על פי מש"כ הרמב"ם בפ"ב מגירושין שישאר רוצה באמת בקיום המצוות אלא שהיצר מעכב בעדו ולהכי כשכופין עליו לעשות מצוה חשיב שעשה ברצונו אבל העכו"ם אינו רוצה לעשות מצוה ואינו רוצה אלא בשכר ולהכי אינו עולה לו למצוה. ואע"פ שגם בלא כוונה כלל כשנעשה על ידו מצוות חסד וזכה בזה כמשנ"ת כל זה אינו אלא ברצוה וניחא ליה במצוה אבל כשאינו רוצה במצוה ולא ניחא ליה בה אינו עולה לו למצוה, ובעכו"ם כיון שאינו רוצה בהמצוה אינו עולה לו.

יבואר שברמ"א כתב שכל הנותן צדקה להתפאר אינו מקיים מצוה

אכן עי' ברמ"א יו"ד סי' רמ"ט סעי' י"ג שכתב וז"ל ועכ"פ לא יתפאר האדם בצדקה שנותן ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אפי' מענישים אותו עליה וכו' עכ"ל, והוא מדברי הסמ"ג עשה קס"ב והיראים סי' קס"ז, הרי שאין שום שכר להנותן

הנה בגליון הקודם כתבתי בשם בני יקירי הרב הגאון ר' בן ציון שליט"א לענין מי שנפלה מזוזה ביתו בשבת שבמוצ"ש יקבע המזוזה קודם הבהלה מתי טעמי האחד משום שמזוזה דאורייתא והבהלה דרבנן, ועוד שבמזוזה הרי הוא מקיים המצוה בכל רגע והרי היא מצוה תדירה לגבי הבהלה ונמצא שהוא תדיר ומקודש לגבי הבהלה ולהכי מקדמינן להבהלה.

והעירני ידידי הגאון ר' יואל מקלב שליט"א שמשמעא שמזוזה דאורייתא הרי השאג"א ס"ל דאין דין קדימה של מצוה דאורייתא למצוה דרבנן שהרי המצוה דרבנן כרשות דמיה לגבי דאורייתא אלא שכבר העיר שהצ"ח פליג בזה וכמבואר ברעק"א בגליון השו"ע סימן ז' שהביא ברעק"א מש"כ הצ"ח להקדים הדאורייתא לרבנן וא"כ אכתי יש להקדימו משום דעת הצ"ח והרעק"א שהביאו.

ועוד שגם השאג"א דס"ל שאין דין קדימה של דאורייתא לגבי דרבנן אינו אלא משום שיש דיני קיימה אחרים כגדנן אבל במקום שאין להבהלה מעליותא על מזוזה תו יכול להקדימו למזוזה להבהלה לדעת הצ"ח, ומש"כ שמזוזה היא תדירה כתב להעיר שמזוזה אינה חשיבא כתדירה משום שאין חיוב לדור בבית שיש בה מזוזה אלא שאם דר בבית חייב במזוזה ולהכי לא חשיב כתדיר לגבי הבהלה.

אמנם בנמק"י בהלכות ציצית כתב דציצית קודמת לתפילין משום שהיא תדירה אע"פ שאין חייבים ללבוש בגד של ד' כנפות אלא שכלובש ד' כנפות הרי הוא מהחייב בציצית וא"כ לא בריא סברא זו דמצוה זו לא חשיבא כתדירה ויעויין בשאג"א סימן

קיי"ל דמצוות צריכות כוונה כדאיתא בשו"ע סימן ס' ובלא כוונה למצוה אינו מקיים המצוה וחזור לעשות המצוה שנית בכוונה, ונסתפקו האחרונים אם במצוות שבין אדם לחבירו אם דינם כשאר מצוות או שבוה מתקיים המצוה גם בלא כוונה שהרי סוף סוף נהנה העני ממנו והתוצאה של המצוה נתיקמה ולהכי מקיים המצוה גם בלא כוונה.

וקצת ראה לזה מהא דמתעסק בעבירה דפטור מחטאת ואעפ"כ בעבירה שהתוצאה הוא האיסור עובר גם במתעסק כמש"כ החזו"א הוריות סימן ט"ו ליישב אמאי בטומאת מקדש ליכא פטורא דמתעסק שהרי הנכנס למקדש וחשב שהוא בית הכנסת חייב חטאת וכתב החזו"א שם משום דהאיסור הוא 'ולא יטמאו את מקדשי', וכל היכא שהתוצאה הוא האיסור עובר גם במתעסק יעו"ש.

והנה בקובץ הערות בביאורי אגדות על דרך הפשט (אות ו) כתב שאעפ"י שהיו אנשי ענות רשעים גמורים וכשהיו נותנים צדקה ודאי לא כיונו לשם מצוה רק להתפאר מ"מ אילו היו נותנין לבני אדם מהוגנין היה להם שכר ממעשה המצוה, וראי' לזה ממה שכתב רש"י במצוות שכחה (דברים כ"ד י"ט) עה"פ כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידיך, ופרש"י למען יברכך ואעפ"י שבת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה במתכוין אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה והוא מהספרי, ויש להסתפק אם כוונת הספרי שיש לו שכר שנעשה ממזונו טובה לעני וכל שנעשה טובה לאחר על ידו יש לו שכר, או שכונת הספרי שכל שנעשה צדקה ממזונו הרי הוא קיים מצוות צדקה ולכן יש לו שכר של מצוות צדקה.

יבואר כוונת הספרי שמצוה דשכחה מבואר שעני המוצא פרוטה שנפל מכיסו הכתוב קובע לו שכר

ולכאורה יש להביא ראיה ממש"כ המשך הכמה פרשת תצא וז"ל שם 'למען יברכך ה' כו', אמר ראב"ע מנין למאבד סלע וכו', הנה מעומק הבנת ראייתו של ראב"ע מוכח דסבר דמשעת שכחה הוא של עניים ויצא מרשות בעה"ב והוא ממתנות עניים וכבר זכו בו עניים דאל"כ רק כ"ז דלא אתו לדידה לא זכו אין דמיון למאבד סלע ומצאה עני דשאני הכא משום דקיים לא תשוב לקחתו וע"כ דהוי כבר של עניים וא"כ אטו משום דלא גזיל למזונו עניים בשביל זה מתברך, וע"כ הברכה משום דשכחה כו' וא"כ מכאן שפיר מביא ראי' למאבד סלע כו' שמעלה עליו הכתוב כאילו זכה, והמשל"מ ה"ל תרומות נסתפק בזה ולנו דברים ארוכים בזה אכ"מ עכ"ל, ומבואר מדבריו דמצוות שכחה מתקיים בשכחתו והוה קיום מצוותו והלאו שלא תשוב לקחתו אינו אלא שלא

ד' יעויין בנחל יצחק בפתח השער אות נ"ד שכתב וז"ל ויבין ד' סי' רמ"ו סעיף א' איתא דמי שא"א לו ללמוד או מפני המטרדות דיספיק לאחרי הלומדים ונחשב לו כאילו לומד בעצמו ויש לומר בזה מעלה יתירה דאף מי שאינו עושה זה לשמה דג"כ נחשב כלשמה וכפי מש"כ בפתח השער של ספרי נחל יצחק השני אות י"ד ואת פ"ו דבצדקה אף שלא לשמה ולמען כבודו דג"כ זכה לשכר הנחצי וכמו כל העושה מצוה לשמה וכפי הטעם שכתבתי שמה שייך גם במחויקי ידי עוסקים בתורה

צדקה כדי להתפאר ולא זה בלבד אלא שמענישין אותו עליה, ולכאן למשנת צ"ע דכיון דסו"ס נהנה העני מצדקתו מה בכך שנתפאר וכי משום כך יבטל מצוותו, ואפי' מצוה הבאה בעבירה אינו דאין המצוה נעשית מחמת העבירה.

וכן הקשה באהבת חסד ח"ב סוף פרק כ"ג כתב שם וז"ל ולענ"ד לא ידעתי מנין להו שהנותן צדקה להתפאר מאבד המצוה לגמרי דלא מציינו שאדם אובד צדקותיו שעשה כי אם בתוהו על הראשונות ואף דיש לו עתה חטא במה שמתנאה ומתפאר, הלא מ"מ אינו תוהו על עצם המצוה שעשה מתחילה עכ"ל.

וראינו ישוב נפלא בזה על פי מש"כ החת"ס ז"ל דרושים ואגרות עמ' פה ד"ה ברכה וז"ל כתיב דברי הימים א' כ"ט י"ד כי מנחם הכל ומידך נתנו לך וא"כ א"א לציייר שינדב אדם משלו לה' כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה' אך אמרו חז"ל (ברכות דף ל"ה) לה' הארץ קדום ברכה ומלוואה ואחר הברכה והארץ נתן לבני אדם, ועי' בכורי קצ"ו כי עיקר הברכה היא הנותן והלב להזכיר כי הקב"ה הוא הנותן לנו וזאת המחשבה היא הליפי הטובות שמקבל מהקב"ה ויוצאין הטובות לחולין ע"י זה הפדיון ואמירת הברכה, ולפי"ז רק כשהושב כן שלח' הכסף והזהב או קונה הכסף ויקרא שמו עליו א"כ כשהאדם מרימו אה"כ להקב"ה הרי הוא כאילו נתנו משלו שהוא קנאו, עכ"ל.

ולפי דברי החת"ס ז"ל אפשר להבין שהנותן צדקה לשם ויהרא ולהתפאר הושב כי לו הכסף ולו הזהב באמת לא יצא ממון זה לחולין והוה כנותן מעות שאינו שלו ואין לו שום זכות בצדקה זו ולהכי אינו זוכה בצדקה זו.

יבואר דהבית הלוי והחפץ חיים ס"ל דגם במצוות צדקה בעינן לכוון לשם מצוה

והנה בגמ' בב"ב (דף י') איתא 'תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם אמור לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם, וזו שאלה שאל טורנסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם, א"ל אדרבה זו שמחיתבן לגיהנם, אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו, ואתם קרוין עבדים שנאמר (ויקרא כה-נה) כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו והבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב (דברים יד-א) בנים אתם לה' אלהיכם, אמר לו אתם קרוים בנים וקרוין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום, אמר לו הרי הוא אומר (ישעיה נה-) הלא פרום לרעב לחמץ ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידיא וקאמר הלא פרום לרעב לחמץ'.

ובדרשות בית הלוי דרוש א' העיר על האחרונים הנ"ל דס"ל דמצוות בין אדם לחבירו מקיימין גם בלא כוונה וז"ל ובהו יתבאר לנו סברא מחודשת במה דכתבו רבותינו האחרונים דמצוות צדקה מהני גם שלא לשמה יותר מבכל שארי מצוות דמה איכפת ליה לעני המקבל במחשבתו של הנותן כיון דבין כך ובין כך מגיע לו עכ"פ הטובה ממנו, ולפי הנ"ל אין זה מוכרח דזה תלוי בהני שני הסברות דאם נאמר דהוא השי"ת כבעס עליו על העני ואם העשיר לא היה נותן להעני לא היה הוא ית' מפרנס להעני כלל כדעתו הנפסדה של טורנסרופוס הרשע בב"ב (דף י') א"כ הרי עושין טובה להעני בהנתינה ושייך שפיר הך סברא דמה איכפת להעני במחשבתו כיון דעכ"פ מגיע לו הטובה אבל אם נאמר הטעם הראשון דאורח הקב"ה להעני ואם לא יתן לו העשיר היה מפרנסו בעצמו שהוא הנכון וכדעת ר"ע בב"ב שם נמצא דאין עושין שום טובה להעני בהנתינה ושוב הוי מצוות צדקה ככל מצוות מעשיות שבתורה כהנחת תפילין וציצית וכדו' דרק מעשה הנתינה בעצמה הוא המצוה ולא הטובה להעני כיון דאין עושין לו שום טובה ושוב צריכה להיות לשמה כמו בכל המצוות שבתורה עכ"ל.

הרי דלפי הבית הלוי דומה צדקה למצוות שבין אדם למקום דהמצוה אינו אלא לקיים צווי הבורא ואין העיקר התוצאה הבאה מכה נתינתו כיון שאינו מטיב להעני בנתינתו ע"ש.

ובאהבת חסד חלק ב' פרק כ"ג כתב דגם בחסד בעינן לכוון לשם מצוה וז"ל אבל כד נעייין היטב ברש"י פסחים ח ע"א בסוף העמוד דבור המתחיל וכהאי גונא' ובעמוד ב' דבור המתחיל הרי זה' וכו' נחא, דאם הוא מכוון לקיים המצוה ומכוון גם כן לתועלת עצמו אז הוא מצוה גמורה אבל אם הוא מכוון רק לתועלת עצמו בזה או בבא ולא לשם מצוה כלל אז הוא מקרי מצוה שלא לשמה וכדקיימא לן בעלמא מצוות צריכות כונה ואם לאו לא קיים המצוה כדיון, ואין לומר דלענין צדקה וחסד כיון שהעני מקבל הטובה לא בעינן כונה כלל ובכל גוני מקרי מצוה גמורה דאם כן יפול קושית הגמרא שם בפסחים ח' מה שמקשה וכהאי גונא לאו מצוה היא והתניא, עכ"ל, וכונתו מה שאמרו שם שהבורר חמץ ונתכוון לחפש אחר מהט אינו מצוה שינצל מן המזיקין והקשו וכה"ג לאו מצוה היא והרי האומר סלע זה לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור ואי נימא דמצוות חסד שאני מאי קושיא הרי מצוות חסד שאני, ומה הוכיח שגם במצוות צדקה בעינן לכוון למצוה, ויעויין בקובץ שעורים שם.

ושמעתי שהגאון ר' אליעזר סילבר זצ"ל היה חולה ורצה אחד מגדולי אמריקא לבקרו ואמר לו שאינו רוצה שייבקרו משום שהוא רוצה לבקרו כדי לקיים בו מצוות בקור חולים והוא אינו רוצה להיות החפצא של מצוה שלו, והיינו טעמא שהמצוה של חסד צריך להיות כדי להטיב עם חבירו וכמו שהקב"ה מתחסד עם בריותיו והתורה אמרה זה קלי ואנהו אני והוא מה הוא רחום אף אתה היה רחום ואם עושה המצוה כדי לקיים מצוה ולזכות לליתן גדול יותר הרי חסר במדת ההטבה של מה הוא רחום אף אתה היה רחום.

ואפשר דבזה מיושב גם כן מה שנשאל הרשב"א בתשובה י"ח למה אין מברכין על מצוות של בין אדם לחבירו ועו"ש ואפשר דלהכי אין מברכין שכשמברך על המצוה ואומר אשר קדשנו במצוותיו נראה שעושה המצוה משום שקדשנו במצוותיו והתורה רצתה שיעשה המצוה כדי להטיב לחבירו ולהיות בכל עשות משפט ואהבת חסד לאהוב החסד כמדת הקב"ה.

יבואר דעת המגן אברהם בדעת רש"י דהבאים לראות המאורע אע"פ שמקיימים נחום אבלים אינם פטורים מן המצוה

ובגמ' ברכות דף י"ט איתא בעניין העומדים בשורה ר' יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורין מחמת עצמן פרש"י ולא מחמת כבול שלא באו לנחם אלא לראות את המאורע הייבין ובמגן אברהם או"ח סל"ח ס"ח כתב לדקדק מדברי רש"י דמוכרי תפילין פטורין מדין עוסק במצוה רק אם כוונתם להמציא התפילין אבל אם כוונתם להשתכר לא חשיבי כעוסקין במצוה ומדבריו שם משמע דה"ה בשאר מצוות אם עיקר כוונתו להשתכר ל"ה מצוה כלל, ולכאורה צ"ע דאי מצוות ל"צ כונה אמאי לא חשיבי כעוסקין במצוה ואפי' אם מצוות צריכות כוונה הרי כאן איירי במצוות שבין אדם לחבירו ואפי"ה לא שייפטור משום עוסק במצוה בלא כוונה.

ויעויין בספר אשר לשלמה מועד סימן כ"ג בנדפס מחדש שכתב דאפשר דבאופן זה חסר בעוסק במצוה אע"פ שמקיים מצוה יעו"ש היטב.

ועוד כתב דקיום המצוה דאורייתא של חסד הוא מקרא דהודעת להם הדרך ילכו בה שהיא מ"ע דאורייתא וכמבואר ברמב"ם פ"א מהלכות דעות ה"ח בפירוש מצוה זו מה הוא רחום אף אתה היה רחום מה הוא חנון אף אתה היה חנון וכו' להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב האדם להנהיג עצמו בהם ולהדמות אליו כפי כחו ע"כ, ויעויין גם ברמב"ם במנין המצוה מצוה ח' ולפ"ז נראה דמצוות גמ"ה הנלמד מקרא דהודעת כל שאינו מכוון לשם גמילות חסדים אלא לשם לראות את המאורע או כונה אחרת ליכא כלל החפצא דמצוה, והמצוה דרבנן של ביקור חולין מקיים גם בלא כוונת הצוה אלא דמשום המצוה דרבנן ס"ל לרש"י דאין בזה משום טור דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומכל מקום הדברים צריכים ביאור רב.

פרשת לך לך • בעניין שהקב"ה משלם שכר טוב ליראיו ואע"פ שבתחלה נראה כרעה לבסוף אותה רעה נעשה טובה

וכל אדם לפי מדרתו שסומך בוטח על הקב"ה הקב"ה משלם לו כבטחו וכבר אמר דוד בתהלים טוב לחסות בד' מבטוח באדם, טוב לחסות בד' מבטוח בנדיבים ובביאור הגר"א פירש דחסיון הוא פחות מבטחו ואפי' לחסות בד' הוא טוב יותר מבטחו כמה שגדיר הבטחו.

וכתיב והאמין בד' ויחשבה לו צדקה והאמנה היא צדקה שהאדם עושה עם קונו שאמין בו, וכמו שאמרו כה אמר וכתרתי לך חסד ועוירך אהבת כלולותיך לתתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שהאמנה שבטחו בד' והלכו אחריו הוא נתן להם את השכר של קדש ישראל לד' ראשית תבואתה כל אכוליו יאשמו.

ארץ רחוקה לבקש הטורף בתחלת פרישותו, ופגע אדם א' מעובדי כוכבים בעיר אשר הלך אליה, אמר לו הפרוש כמה אתם בתכלית העורון ומעוט ההבנה בעבודתכם לכוכבים, אמר לו האמנושי ומה אתה עובד אמר לו הפרוש אני עובד הבורא היכול, המכלכל האחד, המטרף, אשר אין מבטוח בנדיבים כמוהו, אמר לו האמנושי פעלך סותר את דבריך, אמר לו הפרוש והיאך, אמר לו אילו היה מה שאמרת אמת, היה מטרפך בעירך, כמו שהמטרף נהג, ולא היית טורח לבוא אל ארץ רחוקה כזאת, ונפסקה טענת הפרוש ושב לארצו, וקבל הפרישות מן העת ההיא ולא יצא מעירו אה"כ, עכ"ל, ולא היה אברהם משיב להם דבר, ובחזרתו שראו הכל את הקידוש ד' שיצא מירידתו למצרים שהקב"ה שמר על שרה ככבת עינו וחזר עם ריכוש רב והכל היה סימן לבנים שירדו למצרים והקב"ה ינגע את מצרים בעשרה מכות ויצאו אה"כ ברכוש גדול, ובהו פרע הקפותיו היינו השאלות ששאלוהו וראו אף שהקב"ה מינו להאדם הבוטה בו בהשגחה פרטית באופן ובצורה מופלאה ביותר.

הנה ברש"י על הפסוק וילך למסעיו כתב וז"ל כשחזר ממצרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים, למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, דבר אחר בחזרתו פרע הקפותיו, עכ"ל.

ובספר פני דוד לרבינו החיד"א בראשית כתב וז"ל 'ומקשים דמי פתי ילוה לאורח העובר מעיר לעיר שאינו מכיר, והעיקר אברהם אבינו ע"ה אף יצא לדרך בלא מעות, ויעו"ש מה שכתב בזה.

ובספר בית יצחק על התורה הביא בשם הגאון ר' יצחק מוואלוין זצ"ל בן מרן הגר"ח מוואלוין זצ"ל שעמד בזה וכתב שם ליישב וכדבריו כתב גם בחתם סופר על התורה, שאברהם אבינו פירסם שמו ויתברך בעולם שהקב"ה מנהיג את העולם לבדו וזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כינים, וכשירד למצרים שאלוהו העולם על מה ולמה הוצרך לירד למצרים והרי הקב"ה יכול לפרנסו בכל מקום, וכמו שכתב בחובות הכבדות שיע"ד שער הביטחון בפתיחה וז"ל 'ונאמר על אחד מן הפרושים, כי הלך אל

עיריץ נשמת
היקר יקרים
ד' יוסף בן סטי ז"ל
שהיה מאיר פניו לכל אדם
נלב"ע ליל שבת א' דר"ה תשפ"א • יהי זכרו ברוך